будзе гэта аспрэчваць і ў якасці агульнапрызнанага факта гэта павінна на ўсе часы пацвердзіць сапраўднасць і годнасць таямнічага, жудаснага аповеду ў літаратуры» [3].

3) акрамя галоўных герояў у творы прысутнічаюць і антыгероі або інфернальныя істоты: прывіды, ведзьмы, варажбіткі, монстры і інш. Напрыклад, у рамане «Франкенштэйн» Мэры Шэлі апавядаецца пра вучонага Віктара Франкенштэйна, які спасціг таямніцу зараджэння жыцця і здолеў стварыць істоту ў выглядзе монстра.

4) падзеі часта адбываюцца ў напаўразбураным замку або манастыры з цёмнымі калідорамі, забароненымі для ўваходу памяшканнямі, энтрапічным пахам, або ў вёсцы, на могілках ці ў нейкай бязлюднай мясцовасці. Так, у рамане «Дракула» Брэма Стокера асноўныя падзеі адбываюцца ў замку Дракулы, а таксама – на могілках, у закінутых і бязлюдных месцах, старых дамах і вуліцах, дрымучых лясах.

5) галоўнай гераіняй часта з'яўляецца дзяўчына або жанчына з паламаным лёсам, якая бавіць час у адзіноце і марыць аб новай шчаслівай будучыні. Так, у рамане «Джэйн Эйр» Шарлоты Брантэ адлюстравана кранальная гісторыя цяжкага дзяцінства, юнацтва і кахання галоўнай гераіні. Разам з тым, заўважым, што названы твор не з'яўляецца праявай чыстай готыкі, бо аўтар скіроўвае сваю ўвагу не столькі на эстэтыку жаху, колькі на фіксацыю думак, пачуццяў і апісанне радасцяў і нягод у лёсе Джэйн.

Такім чынам, адметнасцю гатычнага рамана з'яўляюцца вусцішныя краявіды, разбураныя старажытныя замкі, напоўненыя прывідамі і зданямі. таямнічыя сутарэнні, бандыты і харызматычныя злодзеі, гіпербалізацыя прадчування жахлівых нечаканых падзей і жудасныя вобразы фізічнай дэградацыі і энтрапіі як наступстваў родавага праклёну ці страшнай сямейнай таямніцы.

Літаратура

1. Watt, I. The Rise of the Novel [Electronic resource] / I. Watt. – Mode of access: http://www.uni-koeln.de/phil-fak/englisch/lehre/downloads/ essaythemen_ma.htm. – Date of access: 23.03.2019.
2. Готический роман: Замок Отранто. Итальянец. Аббатство кошмаров : повести, роман ; пер. с англ. ; предисл. Л. Сумм ; примеч. Е. Гениевой. – М. : Эксмо, 2007. – 736 с.
3. Лавкрафт, Г. Сверхъестественный ужас в литературе [Электронный ресурс] / Г. Лавкрафт. – Режим доступа: http://lib.ru/INOFANT/LAWKRAFT/ sverhestestvennyj_uzhas_v_literature.txt. – Дата доступа: 23.03.2019.

УДК 80

АНАМАСТЫЧНАЕ І АСАЦЫЯТЫЎНАЕ ПАЛІ Ў СТРУКТУРЫ КАНАТОНІМАЎ З НАЦЫЯНАЛЬНА-КУЛЬТУРНЫМ КАМПАНЕНТАМ

ONNOMASTIC AND ASSOCIATIVE FIELD IN THE STRUCTURE OF CONNOTES WITH THE NATIONAL-CULTURAL COMPONENT

А. М. Рагілевіч
A. M. Rahilevich
БДПУ (Мінск)
Навук. кір. – Н. П. Лобань, канд. філал. навук, дацэнт

У артыкуле акрэсліваюцца паняцці анамастычнага і асацыятыўнага палей, вызначаюцца асноўныя кампаненты. Разгядаецца палявая структура канатоніма з нацыянальна-культурным кампанентам – Рагнеда. Прызначаецца для студэнтаў і выкладчыкаў ВНУ і для настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры, гісторыі Беларусі.

The article defines the concept of onomastic and associative fields, defines the basic components. The field structure of the cannonim with the national-cultural component - Rogneda. It is intended for students and teachers of universities and for teachers of the Belarusian language and literature, history of Belarus.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Ключавыя словы: канатацыя; канатонім; нацыянальна-культурны кампанент; анамастычнае поле; асацыятыўнае поле.

Key words: connotation; connotonim; national and cultural component; onnomastic field; associative field.

Тэрмін **анамастычнае поле** абазначае *сістэмна-структурнае аб’яднанне ў сістэме мовы, якое “мае на ўвазе наяўнасць сістэмна-структурных адносін і сувязей, выступае як упарадкаваная, іерархізаваная сукупнасць уласных імён”* [1, с. 42]. У АСТСА (ОСТСО) анамастычнае поле трактуецца як “група ўласных імён у пэўнай прасторы з агульнымі прыкметамі фармальнага ці семантычнага роду”, а таксама як *частка лексічнага поля, што змяшчае ўласныя імёны, сярод якіх і тапанімічнае, антрапанімічнае поле і г.д* [5, с. 138]. Паняцце анамастычнага поля актыўна апрабавана перш за ўсё ў рускай анамастыцы. Працы А. В. Суперанскай “Тэорыя ўласнага імя”, В. І. Супруна “Анамастычнае поле рускай мовы і яго мастацка-эстэтычны патэнцыял”, калектыўная манаграфія “Тэорыя і методыка анамастычных даследаванняў” набылі агульналінгвістычны статус. Паводле В. І. Супруна **анамастычнае поле** – гэта *рэальна вылучаная моўная структура, упарадкаваная, іерархічная сукупнасць уласных імёнаў*, *якая прадугледжвае наяўнасць ядзерна-перыферыйных і сістэмна-структурных адносін і сувязей, сэмантычнай агульнасці* [6, с. 9]. У цэнтры анамастычнага поля вылучаюць нязначнае па аб’ёме элементаў **ядро**; побач з ім знаходзіцца **каляядзерная прастора**, **перыферыя**, якая мае занальную структуру – у ёй вылучаюцца блізкая, далёкая і крайняя зоны [2, с. 85.]. Дадзеная структура характарызуецца дастатковай устойлівасцю, стабільнасцю, але ў той жа час не пазбаўлена і функцыянальнай рухомасці. Каардынацыя ўласных імён паміж ядром і перыферыяй залежыць ад аб’ёму семантыкі, а таксама ад шырыні набору функцый, якія онім выконвае ці здольны выконваць ва ўмовах вузкага ці пашыранага кантэксту. Па-другое, гэта сувязі прыцягнення ці адштурхоўвання, якія складаюцца ў структурных аб’яднаннях анімічных адзінак унутры сістэмы і забяспечваюць яе адзінства і цэласнасць [1, с. 150]. Варта адзначыць, што палявая структура анамастычнай прасторы з вылучэннем у ёй ядзернай, каляядзернай і перыферыйнай частак прымяняецца ў сістэме мовы, дзе ядро азначае канцэнтрацыю прыкмет сістэмы, а перыферыя – іх аслабленне [4, с. 36].

Антрапанімічнае поле характарызуецца даволі складанай унутранай формай. Яго мадэль у творчасці кожнага аўтара складаецца з асобных, непаўторных кампанентаў, якія кожны раз па-іншаму паводзяць сябе ў тых ці іншых тэкстуальных абставінах [1, с. 151].

Услед за А. В. Суперанскай і В. І. Супруном будзем разглядаць анамастычную прастору як палявую структуру, улічваючы спецыфіку канатонімаў з нацыянальна-культурным кампанентам. Шырокая вядомасць канатонімаў з нацыянальна-культурным кампанентам часта дазваляе ўжываць іх з комплексам асацыяцый. Гэта прыводзіць да вылучэння ў структуры канатоніма не толькі анамастычнага, але і асацыятыўнага поля. Адзначым, што асацыятыўныя палі вывучаюцца ў такім раздзеле мовазнаўства, як псіхалінгвістыка.

У артыкуле К. А. Бурнаевай “Асацыятыўнае поле як спосаб мадэлявання фрагмента моўнай свядомасці” **асацыятыўнае поле** разглядаецца як *‘інструмент вывучэння канцэпта ў нацыянальнай канцэптасферы пры ўмове вялікай колькасці інфармантаў, і ў індывідуальнай канцэптасферы, калі вывучаюцца асацыяцыі асобнага чалавека’*. Асноўнымі кампанентамі асацыятыўнага поля з’яўляюцца *ядро, перыферыя*, якія складаюцца з асацыятаў, суаднесеных іерархічна, парадыгматычна і сінтагматычна. Ядро асацыятыўнага поля ўключае істотныя частотныя асацыяцыі, а перыферыя – менш частотныя.

Разгледзім палявую структуру канатоніма з нацыянальна-культурным кампанентам на прыкладзе оніма *Рагнеда*. Так, *ядром* гэтага канатоніма з’яўляецца ключавая агульнавядомая інфармацыя: *княжна полацкая, або полацкая князёўна, дачка першага*

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

летапіснага князя полацкага Рагвалода, адна з жонак вялікага князя кіеўскага Уладзіміра Святаславіча. *Семантычную перыферыю* канатоніма складаюць шырокія звесткі пра анамастычны аб’ект: *палачанка; полацкая князёўна; крывічанка; дачка крывіцкага князя; крывічанка-князёўна; святая манашка; выгнанніца-чарніца; першая на Русі манашка* і інш. Эмацыянальна-ацэначныя асацыяцыі, звязаныя з аб’ектам, які называе онім, складаюць *асацыятыўны арэол імя*. Да іх аднясём такія семы, як *светлая князёўна* (Дудараў А. Палачанка)*; княства вольнага кветка* (Багдановіч І. Палачанка)*; князёўна-гарэза* (Багдановіч І. Палачанка); *княгінька на вёсачцы* (Тарасаў К. Тры жыцці княгіні Рагнеды)*; гаспадыня глухога двара* (Тарасаў К. Тры жыцці княгіні Рагнеды)*; жывы мярцвяк* (Тарасаў К. Тры жыцці княгіні Рагнеды)*; вечная парадзіха* (Тарасаў К. Тры жыцці княгіні Рагнеды)*; палюбоўніца княжая* (Тарасаў К. Тры жыцці княгіні Рагнеды)*; прыбітая істота* (Тарасаў К. Тры жыцці княгіні Рагнеды)*; Лыбядзянка* (Тарасаў С. Лыбядзянка)*; палюбоўніца-каханка* (Тарасаў С. Лыбядзянка)*; спадчыніца полацкага княства* (Марціновіч А. Ой ты, княжна, ды свабодная…)*; жонка-зладзейка* (Марціновіч А. Ой ты, княжна, ды свабодная…)*; сумная княгіня* (Шпакоўскі-Случанін Л. Рагнеда)*; гордая крывіцкая княгіня* (Шпакоўскі-Случанін Л. Рагнеда)*; няўдалая царэўна* (Рублеўская Л. Рагнеда); *чорная лебедзь* (Вольскі А. Выгнанне Рагнеды)*; вольная птушка* (Вольскі А. Выгнанне Рагнеды); *апостал духу* (Квяткоўская Я. Апостал духу)*; княжна свабодная* (Купала Я. Гарыслава)*; гардыня недаступная* (Купала Я. Гарыслава); *князёўна-чарніца* (Лукша В. Князёўна-чарніца); *нявестка-кветка* (Ягоўдзік У. Аповесць пра князёўну Рагнеду); *нявольніца-княгіня* (Ягоўдзік У. Аповесць пра князёўну Рагнеду).

Такім чынам, асацыятыўнае поле канатоніма з нацыянальна-культурным кампанентам – мадэль, якая паказвае значнасць канкрэтнага слова для дадзенай мовы. Іншымі словамі, гэта кантэксты ўжывання оніма, якія адлюстроўваюць яго камунікатыўны патэнцыял.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Літаратура

1. Гапоненка, І. Беларускі іменаслоў перыяду першага беларускага адраджэння: Каталіцкія і праваслаўныя імёны / І. Гапоненка // Роднае слова. – 2001. – № 10. – С. 42–44.
2. Зиннатуллина, Г. Х. Ономастическое пространство художественных текстов / Г. Х. Зиннатуллина // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов, 2014. – С. 84–87.
3. Мезенка, Г. М. Беларуская антрапанімія : вучэб. дапам. для студ. выш. навуч. устаноў па філалагічных спец. / Г. М. Мезенка, Г. М. Дзеравяга. – Віцебск : УА "ВДУ імя П. М. Машэрава", 2009. – 254 с.
4. Никитина, Н. В. Ономастическое пространство поэзии А. Т. Твардовского : дисс. … канд. филол. наук : 10.02.01 / Н. В. Никитина. – Смоленск, 2006. – 226 с.
5. Основен систем и терминологија на словенската ономастика. Основная система и терминология славянской ономастики. Grundsystem und Terminologie der slawischen Onomastik / hg. von B. Vidoeski. Скопје ; Скопье ; Skopje : Македонска Академија на науките и уметностите : Мегународен комитет на славистите : Комистја за словенска ономастика, 1983. – 414 с.
6. Супрун, В. И. Ономастическое поле русского языка и его художественно-эстетический потенциал / В. И. Супрун. – Волгоград : Перемена, 2000. – 171 с.

УДК 81'373:811.512.164

КАРТИНА МИРА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ТУРКМЕНСКОЙ ФРАЗЕОЛОГИИ

PICTURE OF THE WORLD THROUGH THE PRISM OF TURKMEN PHRASEOLOGY